

ЭРК ИФЛИ

Эрк йули улуг йул Боряман дадил Сарин хузурбахш еллар елади

Рухмининг бепаён кенгликлариди

Эрк йули улуг йул Димоғамга урнлар муяттар буйлар

Тилмидан тўқилар бол каби сузлар Кўзим дунёсида нурга чўмилган Ватан

Эрк йули улуг йул

О бу йул не улуг зотлар армони эди

Эрк йули улуг йул Намкуш совуқ шамолларга қора буронларга Қилчч нигоҳларга тутиб кўксимни аччиқ ёмғирларда боряман мардона

Эрк йули улуг йул Чакмоқ қадамимдан потраб чиқар нафармон гуллар буюк тоғлар яшил боғлар умидбахш тонгллар.

Турсун АЛИ

ИСТИҚЛОЛ МҲШОИРАСИ

АЛЁР

Ўзбек элим, энди бўлди бир тану жон, Ўз сўзи бор, ўзига бек, ўзига хон. Келажиги буюк эл бу, сурар даврон, Дунёларни тутсин алёр тўйим маним.

Ватан десам, кўз олдимга армон келар, Утмиш юкин орқалаган карвон келар. Боболарни отган ўша майдон келар, Уйлаганда, ўйилади ўйим маним.

Юрт деганини ютди илон уялари, Элим деса эгди юртининг туралари. Эр отилса, кўмди йилгай оналари, Тарихининг очсам бағрим тилим маним.

Дуқчи Эшон осилганда қайда эдинг? Усмон, Фитрат ҳайқирганда нима дединг? Отилаганда Чупон билан бирамидинг? Қалам тутсам қалтирайди кўлим маним.

МУНАВВАРА

ЎЗБЕГИМ

Замон келди яшашга, даврингни сур, Ўзбеким, Сазоворсан оқшиса, қандингни ур, Ўзбеким!

Кўш чикди бахтингга, эридинг тож-тахтингга, Соф, мусаффо нурларга юзингни бур, Ўзбеким!

Бошда дўпнинг ярашар, олам аҳли қарашар, Бўлдинг ўн олти яшар, дадилроқ юр, Ўзбеким!

Кенг жаҳонга боқасан, машғалларни ёқасан, Дўстларга ардоқдасан, дилда гурур, Ўзбеким!

Ниятинг пок ва оқдур, йўлларинг сермаёқдур, Келажигинг порлоқдур, аҳдингда тур, Ўзбеким!

Дунё аҳли миннатдор, авлодларинг бахтиёр, Толоб, омад сенга ёр, қалбингда нур, Ўзбеким!

Чиқар ибн Синолар, Алишердек донолар, Илм-фанда авлолар фахр, гурур, Ўзбеким!

Соқом ва пок авлодлар, Алпомиш Фарҳодлар, Барчин ва Ширинлардек қизлари хур, Ўзбеким!

Кенг йўл очди Истиқлол, имконларинг ишга сол, Кутар сени истиқбол, қонона кур, Ўзбеким!

Қоражон ҚОДИРОВ

ШУКРОНА

Бахтлигимиз, озодлик, хурлигимиз бор Олдинда истиқбол, нурлигимиз бор. Муствақил мамлакат фарзандларимиз Тенгларга тенглиг-у журлигимиз бор.

Халқимиз кўксига тегди-ю шамол, Яқин бўлди жануб, гарбу шарқ, шимол Юз тутдик дунёга, дунё ҳам бизга Буларнинг барига бовс — Истиқлол!

Аслида аталган бўлсак-да ўзбек, Кўп замон яшадик кўлда бўлмай эрк. Бир сарбон ол миниб чикди майдонга Хар ўзбек бўлди ўз Ватанида бек.

Шукрона айтагимиз, ойдин йўлимиз Қаерга узатсак, етар кўлимиз Хеч кимдан каммасмиз бугун дунёда Хеч кимдан кам бўлмас қизу ўғлимиз.

Феъли кенг, бағри кенг ўзбаки халқимиз Кўёшни илк кутиб олгучи — шарқимиз. Дастурхон очкидир кўнглимиз каби Меҳмонга пешкану дўстга илҳақимиз.

Ёзувчининг ижодий концепцияси кўпроқ нималарда акс этади. Унинг қахрамонлари табиатидами ёхуд адабнинг тасвир усуллариди? «Сариқ матбуот» эълон қилаётган сохта асарлар ҳақиқий санъат асарларини баҳолаш мезонларига таъсир кўрсатмайтими? Бу саволлар адабиёт мухлислари билан бирга адабиётчилару адабларнинг ўзларини ҳам ўйлантириши табиий. Олий Адабиёт курси битирувчиси Эътибор Норбўтаевнинг таниқли адиб Назар Эшонқул билан суҳбати шу хусусда баҳс этади.

пайдо бўлганидан бери яратган миллионлаб нарсавоситалар ичида Қалбни ва Рухни кутқариши, давлошти мумкин бўлган бирдан бир восита. Санъатсизлик — ваҳшийликдир, деган кимдир. Мен санъатдан бир қадам узоклашим — ёвузликка бир қадам яқинлашим де-

САНЪАТ ҚАЛБ ВА РУХНИ КУТҚАРАДИ

ган бўлардим. (Менинг санъат ҳақидаги фикримнинг бугун ўзларини «санъат юлдузлари» деб атаётганларга ҳеч қандай алоқаси йўқ.) — Ҳозирча ўқувчиларга эълон қилинган тўртта кўксангиз маълум. Лекин шулардан учтаси («Уруш одамлари», «Қора китоб», «Тун панжаралари») адабий давраларда тез-тез тилга олинади. «Момоқўшиқ» эса дээрли эсланмаётгандек. Бунинг сабаби нимада, деб ўйлайсиз? — «Момоқўшиқ» журналида эълон қилинмагани учун бўлса керак... Қолаверса, мен бу кўксани қайта ишлашга ўзимда куч тополмадим. 1989 йили биринчи бор қандай нашр этилган бўлса, шу ҳолича ётди ва ҳозир ҳам шу ҳолича босилди. Аслида воқеликка бошқача ёндашмоқчи эдим. Нимадир, ўша даврдаги хиссиётларимни, халақит берди. Натигада шу кўксани чикди. Кейин уни ташлаб кўйдим. Менга қизиги йўқдай эди. Жаббор уни эълон қилишга кўндирди. Қўксандаги Момо образи мени кўпроқ мафтун этганди. «Уруш одамлари»даги катта келин, бу кўксандаги Муаззам мен учун жуда яқин, бирини тўлдирадигандек. Кейинчалик бу асарда топилмаган нарсани «Шамолни тутиб бўлмайди» ҳикоясида Байна момо образида топдим. Аслида, қўксавезаман деганимда мен учун иккаласи бир образ эди. Қўксани айнан «Шамолни тутиб бўлмайди»нинг муқаддимаси бўлиши керак эди.

Юзма-юзма

— Ноанъанавий йўналишда ёзилган асарларингизда ти- нимсиз равишда тун, қора, зулмат, то- бут, ўлик, хароба си- фатларига мурожа- ат этасиз. Бу билан ўқувчини руҳан то- лиқтириб ё асарин- гиздан беэдириб кўйишдан чўчимай- сизми? Умуман, си- зингизча ижодкор асар яратётганда ўқувчини эъти- борга олиши керакми? — Анъанага қайси томондан қарашга боғлиқ. Агар қуруқ баён қилиб бериш анъанавий бўлса, тўғри, мен бундан қочибга уринаман. Аслида ўта анъанавий ёзмам. Ўзим шундай ўйлай- ман. Навоий, Бобур, Машраб ёки до- стонларимизга бир қаранг. Уларни син- чиклаб ўргансангиз, мен оддий анъана- параст машқ қилувчи бўлиб қоламан. Уларнинг асарларида ҳам «тун», «қора- лик», «зулмат» ва ҳоказо сиз санган ран- гу образлар (эсингизда бўлса, «Тун пан- жаралари» Навоийнинг «Бошимга қурки,

ЧАРАҚЛАДИ ОСМОНИМИЗ

Тўқсон биринг мезониди шарқда чикди кўш порлаб, Тутқуликда яшаган эл-элаларни эркса чорлаб.

Ҳайдаб қора булутларни чарақлади осмонимиз, Ташна юртга соғинч билан қайтди дину имонимиз.

Кўкракларга шамол тегиб, кўтарилди чўккан қадалар, Туфонлардан фориг бўлди юракда ин қурсан дардлар.

Ном кетган қадим юртга ўзимиз хон, ўзимиз бек, Тулпор каби юрт айлаиб, қозилгани топди ўзбек.

Табриқлади бизни машиқ, мағриб, жануб—дўстларимиз, Ёрдам қилин чўзилар ҳам дарақлаб кам-қўстларимиз.

Тез орада қад ростлади кўлаб қўшма ишоотлар, «ЎЗДЭУ»дан чиқаётир тез чопагон «саман от»лар.

«Шарқ юлағи», 3/2007. Журналларини варақлаганда...

Энг улуг, энг азиз байрамимиз арафасида севимли журналимиз «Шарқ юлдузи»нинг навбатдаги сони муштарийлар кўлига бориб етди. Журналнинг ушбу сони тўла- лигича Самарқанд шаҳрининг 2750 йиллигига бағишланган. Журнал Президентимиз Ислам Каримовнинг «Самарқанд деганда тасавури- мизда дунёнинг энг кўхна, қадимий тарихи ва шу тарихнинг бетак- рор, хар қандай ода- мининг ҳам қалбини ўзига ром этиб, умрбод маф- тун қилиб қўйдиган буюк намояндлар сиймоси, мовий гумбазлар, муаз- зам миноралар ва ўлмас обидалар жонланади», деган сўзлари билан очилади. Самарқанд вилояти ҳокими вазифасини ба- жарувчи Аъзамхон Баҳ- ромовнинг «Жаҳон қадимий турган муаззам шаҳар» сарлаҳали мақола- си истиклол йилларида Самарқанд- чиндан ҳам она-сайёрамиз, она-Ва- танимизнинг фахру ифтихорига ай- лангани, шаҳар ва вилоят микроси- даги бунёдкорлик ишлари бугун ҳам давом этаётгани ҳақида ҳикоя қи- линади. Фаластиннинг Ўзбекистонда- ги Фавқуллода ва мухтор элчиси Асад ал-Асаднинг «Самарқандда дунё жилоси», Ўзбекистон халқ шои- ри Хуршид Давроннинг «Рўй за- мин сайқали», Ўзбекистон халқ шои- ри Сирожиқдин Саййиднинг «Мубо-

рак манзиллар», профессор Муҳам- мад Амедовнинг «Мангу меҳр қибла- си» сарлаҳали мақолалари, таниқ- ли адиб Асад Дилмуроднинг «Мезон буржи», Бойхўроз Абдусаломнинг «Қалтис йўлидан» киссалари, Абду- вали Кутбиддиннинг «Истиқлолнинг буюк шаҳри» бадихаси, тарих фан- лари доктори Темур Шириновнинг «Са- марқанд ва жаҳон та- маддуни», Амридин Бердимуродовнинг «Буюк ипай йўли ва Самарқанд» тадқиқот- лари ва бошқа қатор қизикарли мақола- лар журналларда жиддий қизиқш уй- фотиши табиий. Журналнинг ушбу сониди Ўзбекистон Қахрамони Абдулла Орипов ҳамда Душан Файзий, Хосият Бо- бомуродова, Жамол Сирожиқдин, Нурулло Йўлдошев, Ориф Ҳожи, Зи- крилла Незмат, Отаёр, Машхура Ҳасо- нова, Исомиддин Пулатов, Махбуба Саидова, Олқор Дамин ва бошқа бир қатор ёш шоирларнинг шеърлари, Ойхумор Асадова ва Қахрамон Суя- ровларнинг ҳикоялари ҳам эълон қилинган. Журнал ижодий жамоасини Са- марқанд тўйига ҳозирланган муносиб тўёна билан самимий муборакбод этасиз.

«ЎЗАС»чилар.

Бахтли болалик... Р.ЖУМАНИЁЗОВ (ЎЗА) олган сурат.

ТАНҚИД, АДАБИЁТШУНОСЛИК

Туркий тилдаги сўз ва ибораларни тўплаш, уларни илмий асослаш анъана-си XI асрда яратилган "Девону луғотит турк" асарининг бой тажрибасига...

изохлаш мақсад қилиб қўйилган. Шулардан ҳозирча нисбатан тўлроғи "Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати" (4 жилдли) ҳисобланади...

тушунишга ёрдам беради. Шоир асарларида турки тилининг изоҳли луғати ҳам тўла ҳолда нашр қилиниши таъжубуларга...

нурдан, одам балчиқдан яралди деб, сажда қилмай қибрга кетганлиги каби илоҳий маъноларга ишоради...

Сўз ва ибораларни тўплаш, уларни илмий асослаш анъана-си XI асрда яратилган "Девону луғотит турк" асарининг бой тажрибасига...

Алишер Навоий ушбу муножотда вожиб ул-вуҷуд сўзини диний-таасавуфий тушуначаларни теран ифода...

СЎЗ МАХЗАНИ

Алишер Навоий асарларидаги эътибордан четда қолган сўз ва иборалар талқини

лексикография (1983 — 1985) бўлимида тайёрланган, нашр этилади. Унинг нашр қилиниши ўз даврида тадқиқотчилар беради...

да шундай сўз ва иборалардан бир нечасининг тағ маънодаги талқинини келтиришмоқчимиз:

Чекмай малак лутфунг куни жуз зикр ила тасбиҳ уни "Одам дебон қаҳринг туни хар дам "заламно раббано".

қўра, қадимда (Фарба) Самуд авлодидан Рас исми бир худопараст-подшоҳ бўлган. Лекин у умрининг охирида ўз тоғу ташгага марғурилан, худолани даъво қилади...

униг ўз зотиға бoғланган ва ҳеч қимга муҳтож эмас", "қатъий маъжуд зот", "Оллоҳ" деган маъноларни беради.

шоҳ мулозимлари ҳарам аёлларини бирма-бир тафтиш қила бошлайдилар. Насуҳ энг орқа қаторда бўлади. Мулозимлар ҳарам ҳаммомидаги ҳар бир аёлни текширганда Насуҳнинг жони гўё халқумига келади, жони танасидан чиқаёзди...

Бундан сал кам эллик йил муқаддам ўзбек адабиёти осмонига "ўзи кичкина, нимжон бўлса ҳам осмонни кўтрагулик кубвати, гайрати бор" "Синчалак" парвоз қилди. Бу истеъдодли ёзувчимиз Абдулла Қаҳҳорнинг шу номдаги машҳур киссаси эди.

раттан бўлса, ўқувчини ҳам қизиқтириб қўяди. У ҳам Саида сингари Қаландаров билан тезроқ урғашгани, Носировнинг "кабинетидан ранги бўзариб" чиққан рансинг "мўртгина" кизчана қандай қарши олиши, нима хунарлар кўрсатиши ҳақида ўйлаб бошлайди. Кўряписки, ёзувчи асар бошланишидаёқ тугун устига тугун ташлаётти. Бу тугунларнинг қачон ва қандай өчилишига қизиқиб мутолаадан бoш кўтара олмай қоламиз.

ли ва табиийи, уларнинг биронтасини на ўчириб, на алмаштириб, на сўз қўшиб бўлади. Саиданинг "Биров қўриб қолади" деганида ҳаё, "Эмон бола" деганида эса севгининг бўйи келиб турибди. Одатда, қизлар йигитларнинг қилиғи ёқиб кетганида шу сўзни ишлатишда ва униг замирида "Яши бола экансиз. Менга ҳам ёқиб қолдингиз", деган маъно яширинган бўлади. Айни чоғда, Саиданинг ўзи ҳам шуни истар, энди "ундирам балогатга етганидан бери калбининг ҳарорати билан қизиб, ўзга қалбга чиппа ёпишадиган бирон оғиз сўз кутар эди. Йўқ. Қозимбекдан бундай сўз қилмади". Қозимбек эса гапирадиган ахволда эмас-да! Гарчи унисис ҳам, буниси ҳам индаманган бўлсалар-да, иш пишиди, эҳзори дил айтилди. Бу чинакамизга ўзбекча одадтир.

М.Қўшжонов, профессорлар Ҳ.Ҳеҳубов, Ҳ.Абдусаматов, У.Нораматов ва бошқа ўнлаб олимлар ўш пайтида "Синчалак"ни қўлларга кўтариб мактагандар. Бу табиий эди. Лекин кейинроқ асарда илгари сурилган гоғий мазмунга муносабат ўзгарди. Айримлар уни умуман яроқсиз асар, ёзувчи ҳаётийликка зид асар, ёзувчи ҳаётийликка зид асар, ёзувчи ҳаётийликка зид асар, ёзувчи ҳаётийликка зид асар...

Илмлар орасида адабиёт фанидек инсонга маънавий куч бағишлайдиган илм бўлмаса керак. Адабиёт илми ҳар бир кишида руҳий-психологик шуурнинг шаклланишида катта ёрдам беради. Бу илмни ўқувчи руҳиятига сингдириш шу фан муаллимнинг касбий фаолиги ва иттидорига боғлиқ. Адабиёт муаллими ҳар томонлама зукко, ҳозиржавоб, ҳозирги замон адабий ҳаётидан ҳайратдор, қисқаси, таъб ақлидан бўлиши лозим. Шундангина у маълум мазмуни янги педагогик технология асосида изохлаб, ўқувчиларга етказиши ва қўзғатган мақсадига эришиши мумкин.

авлодни тарбиялашда асосий ижтимоий-маънавий фан сифатида ўқитиладигани эътиборни қаратади. Муаллиф тарихимиз саҳифаларини ўзларнинг бебаҳо илмий мерослари билан бойитган Хоразийи, Абу Наср Форобийи, Абу Райҳон Берунийи, Абу Али ибн Синодек улуғ мутафаккирларимизнинг адабиёт ўқитишга доир қарашларини таҳлил қиларкан, хусусан, Абу Наср Форобийнинг "Билмларнинг келиб чиқиши" номли рисолисида келтирилган "бадийи асарни ифодали ўқиш, ўқиганини ҳияқ қилиб берил — зўр санъат", деган фикри ҳозир ҳам адабиёт дарсларида асосий мезон эканлигини ҳақли равишда эътироф этади.

"СИНЧАЛАК" ПАРВОЗИДАН КУТИЛГАН НИЯТ

Абдулла Қаҳҳор — 100

Ҳайрат туйғуларни қандай юқтирилади?

да муносабатини "Дийдоринг курсин, чамадонни қўлимдан олсанг уласанми?", деган қарғиш билан ифодалашдан бошлайди. Эшон кўзига тўнж ва сўхта сўз сўз одам бўлиб қўринадди. Унга ажратилган хужрани кўриб "таъби тирриқ бўлди". Қаландаровнинг ҳовлиси ҳам кўзига тартибсиз ва ҳафсаласиз одамнинг қўли билан қурилгандай қўринадди... Хуллас, Саида колхозда эди, одамлардан, уларнинг турмушдан фарақ нуқсон қидиради ва буни хали амал столига ўтirmай туриб Қаландаровга пи-санди қила бошлайди. Натжижада улар ўртасидаги зиддият борган сари кўчяйиб боради.

уртадаги мушуқни силаб ўтира-ридилар. Нима, уларнинг тили йўқмиди? Гапир олмасмиди? Саиданинг оғизига замбаракнинг эришган ўнлаб асарлар орасида унинг бадийи гузаллиғи, замонавийлиғи билан бриллиантдек нур таратиб турганидан далолат беради.

ли манзараларни жуда кўп келтириш мумкин. Бироқ шуларнинг ўзи ҳам "Синчалак" киссасининг XX аср 60-йилларида яратилган ўнлаб асарлар орасида унинг бадийи гузаллиғи, замонавийлиғи билан бриллиантдек нур таратиб турганидан далолат беради.

М.Қўшжонов, профессорлар Ҳ.Ҳеҳубов, Ҳ.Абдусаматов, У.Нораматов ва бошқа ўнлаб олимлар ўш пайтида "Синчалак"ни қўлларга кўтариб мактагандар. Бу табиий эди. Лекин кейинроқ асарда илгари сурилган гоғий мазмунга муносабат ўзгарди. Айримлар уни умуман яроқсиз асар, ёзувчи ҳаётийликка зид асар, ёзувчи ҳаётийликка зид асар, ёзувчи ҳаётийликка зид асар...

Яқинда "Янги аср авлоди" нашриётида филология фанлари доктори, профессор Бокижон Тухлиевнинг "Адабиёт ўқитиш методикаси" номли ўқув қўлланмаси босмадан чиқди. Рисолада адабиёт фанининг ўқитишда қўлланмаётган энг сўнги илғор методларнинг илмий-назарий муаммолари ечимлари ва уни таълим жараёнига таъдиқ қилиш йўллари юзасидан амалий тавсиялар берилган. Қўлланмада "Адабиёт ўқитиш методикаси" фанининг бошқа фанлар билан алоқаси, "Адабиёт ўқитиш методикасининг тарихий тараққиёти", "Таълим босқичларида адабиёт курсининг мазмуни ва қурилиши", "Бадийи асарни таҳлил қилиш" каби ўн беш-орттиқ адабиёт дарсларида ёриштирилган зарур бўлган бирламчи мавзулар қамраб олинган.

Муаллиф: "Адабиёт ўқитиш методикаси, биринчи навбатда, адабиёт ўқитишнинг, яъни адабий таълимнинг мақсади ва мазмуни ҳақидаги фандир", дейди ва таълим жараёнида адабиёт фанининг ўзига хос ўрни ҳақидаги фикрини давом эттириб, "Таълим жараёнидаги барча фанларнинг асосий мақсади ва моҳияти ўқувчиларда... муайян соҳаларга оид билимларнинг асосларини шакллантириш, шуларнинг неғизидан уларнинг бой маънавий олами яратишдан иборатдир. Бу вазифини амалга оширишда бадийи адабиёт билан теги келадиган бирорта соҳа йўқ, деб айта оламиз", деган фикри баён қилиш билан бу фанинг методологик йўналишини белгилайди.

Бу сўхбатдан қандай мақсад қўтилган эди? Даромаддан бунроқ худ шундай, ўртоқ Носиров ҳалоқат тўғрисида гап очиб, ёшига қиздан маслаҳат олмоқчи эмас, балки уни ана шу "сояда ўсган, хийла эрка раис раҳбарлик қилаётган" колхозга котиб қилиб жўнатмоқчи экан.

— Воё! Биров кўриб қолади! Хафа бўламан... Қозимбек рoстдан ҳам "хафа бўлса керак", деб дарров бошини кўтарди, сал бўлмаса узур сўраёзди. Саида ўрнидан туриб сочини тутатди. Қўлингиз орқаси билан Қозимбекнинг юзига секин урди: — Эмон бола! Юринг!.. Бу вазиятдаги ҳар бир сўз, ҳар бир ҳаракат шу қадар ўрин-

Бир кун Олтиариққа борсам...

Илмлар орасида адабиёт фанидек инсонга маънавий куч бағишлайдиган илм бўлмаса керак. Адабиёт илми ҳар бир кишида руҳий-психологик шуурнинг шаклланишида катта ёрдам беради. Бу илмни ўқувчи руҳиятига сингдириш шу фан муаллимнинг касбий фаолиги ва иттидорига боғлиқ. Адабиёт муаллими ҳар томонлама зукко, ҳозиржавоб, ҳозирги замон адабий ҳаётидан ҳайратдор, қисқаси, таъб ақлидан бўлиши лозим. Шундангина у маълум мазмуни янги педагогик технология асосида изохлаб, ўқувчиларга етказиши ва қўзғатган мақсадига эришиши мумкин.

Рисола мазмун-моҳиятига қўра "Адабиёт ўқитиш методикаси" фани талабларига тўлиқ жавоб беради, олий ўқув юртига талабаларни учун "Адабиёт ўқитиш методикаси" фанидан асосий қўлланма бўлиб хизмат қилади.

